

**O'ZBEKISTON SSR DASTLABKI YILLARIDA SHAHAR
XO'JALIGINI TIKLASH JARAYONLARI (1924-1930 YY.)**

Perfect-University o'qituvchisi

Abdimuradov Jahongir

ORCID: 0009-0002-4678-7470

E-mail: abdumurodov.j@perfectuniversity.uz

Annotatsiya: Mazkur maqolada Sovet hokimiyatining dastlabki yillarida, jumladan, 1924-1930-yillarda Turkiston o'lkasi va O'zbekiston SSRda shahar xo'jaligi hamda kommunal infratuzilmani tiklash jarayonlari tarixiy-arxiv materiallari asosida yoritilgan. Milliy-davlat chegaralanishidan keyingi murakkab ijtimoiy-siyosiy va iqtisodiy sharoitda shaharlarni obodonlashtirish, uy-joy fondini tartibga solish, suv ta'minoti va transport tizimlarini yo'lga qo'yish borasidagi dastlabki qadamlar tahlil qilingan. Shuningdek, yangi tuzumning shahar xo'jaligini boshqarishdagi islohotlari va ular duch kelgan qiyinchiliklar ochib berilgan.

Kalit so'zlar: Turkiston, O'zbekiston SSR, shahar xo'jaligi, kommunal infratuzilma, milliy-davlat chegaralanishi, tiklash davri, 1924-1930-yillar.

Аннотация: В данной статье на основе исторических и архивных материалов освещаются процессы восстановления городского хозяйства и коммунальной инфраструктуры в Туркестанском крае и Узбекской ССР в первые годы советской власти (1924-1930 гг.). Проанализированы первые шаги по благоустройству городов, упорядочению жилищного фонда, налаживанию систем водоснабжения и транспорта в сложнейших социально-политических и экономических условиях после национально-государственного размежевания. Также раскрыты реформы нового режима в управлении городским хозяйством и сопутствовавшие им трудности.

Ключевые слова: Туркестан, Узбекская ССР, городское хозяйство, коммунальная инфраструктура, национально-государственное

размежевание, восстановительный период, 1924-1930 годы.

Abstract: *This article highlights the processes of restoring the urban economy and communal infrastructure in the Turkestan region and the Uzbek SSR during the early years of Soviet power (1924-1930) based on historical and archival materials. It analyzes the initial steps taken to improve cities, regulate the housing stock, and establish water supply and transport systems under the complex socio-political and economic conditions following the national-state demarcation. Furthermore, the reforms of the new regime in urban management and the challenges they faced are revealed.*

Keywords: *Turkestan, Uzbek SSR, urban economy, communal infrastructure, national-state demarcation, restoration period, 1924-1930.*

1924-yilda Oʻrta Osiyoda amalga oshirilgan milliy-davlat chegaralanishi va Oʻzbekiston SSRning tashkil topishi respublika tarixida tub burilish yasadi. Biroq yigirmanchi yillarning oʻrtalariga kelib ham Turkiston oʻlkasining shaharlari Birinchi jahon urushi, Turkistondagi harbiy harakatlar (fuqarolar urushi) va iqtisodiy tanglik oqibatida ogʻir vayronagarchilik holatida qolgan edi. Shahar xoʻjaligining moddiy-texnika bazasi eskirgan, kommunal xizmatlar (suv taʼminoti, yoritish, transport, kanalizatsiya) tizimi deyarli ishdan chiqqan edi. Yangi tashkil topgan Oʻzbekiston hukumati oldida boshqa iqtisodiy vazifalar qatorida shaharlarni tiklash va obodonlashtirish vazifasi koʻndalang boʻlib turgandi. Ushbu maqolada 1924-1930-yillarda Oʻzbekiston SSRda shahar xoʻjaligini tiklash jarayonlarining oʻziga xos xususiyatlari tadqiq etiladi [1].

1924-yilgi milliy-davlat chegaralanishidan soʻng Oʻzbekiston SSR tarkibiga kirgan Toshkent, Samarqand, Buxoro, Fargʻona kabi yirik shaharlar maʼmuriy va iqtisodiy markaz maqomini ola boshladi. Biroq bu davrda shaharlarning infratuzilmasi oʻta qoloq ahvolda edi:

Eski shahar qismlari asrlar davomida shakllangan anʼanaviy koʻrinishni saqlab qolgan boʻlib, markazlashgan kommunal xizmatlardan deyarli mahrum edi.

Yevropacha qism deb ataluvchi yangi shaharlarda esa inqilobdan oldingi davrda qurilgan tarmoqlar eskirgan va mutlaqo yetishmas edi [2].

Shahar xo'jaligini boshqarish uchun mahalliy kommunal bo'limlar tuzilib, ularga moliyaviy yetishmovchilik va malakali kadrlarning keskin tanqisligi sharoitida faoliyat yuritishga to'g'ri keldi.

1924-1930-yillarda shaharlardagi uy-joy tanqisligini bartaraf etish va mavjud fondni saqlab qolish eng asosiy vazifalardan biri bo'ldi:

Hukumat tomonidan xususiy uy-joylarni "munitsipalizatsiya qilish" (davlat tasarrufiga o'tkazish) siyosati yuritilib, shahar uy-joy fondining asosiy qismi mahalliy Sovetlar ixtiyoriga olindi.

Toshkent va Samarqand kabi shaharlarda ko'chalarni tozalash, yashil hududlarni ko'paytirish, shahar atrofi va markazlarini bog'lovchi yo'llarni tartibga solish bo'yicha dastlabki hasharlar hamda davlat dasturlari amalga oshirildi.

Biroq yetarli mablag'ning yo'qligi va qurilish materiallarining qimmatligi ishlar sur'atini sekinlashtirib turdi [3].

Infratuzilmani tiklash jarayoni birinchi navbatda hayotiy muhim obyektlardan boshlandi:

Suv ta'minoti: Shaharlarda toza ichimlik suvi ta'minotini yaxshilash maqsadida mavjud quvurlarni ta'mirlash, yangi suv olish quduqlarini burg'ilash ishlari boshlandi. Shunga qaramay, aholining katta qismi hamon ariq va hovuz suvlaridan foydalanishga majbur edi.

Elektrlashtirish va yoritish: Dastlabki kichik elektr stansiyalari tiklanib, asosiy ma'muriy binolar va markaziy ko'chalarni yoritish yo'lga qo'yildi.

Transport: Shahar ichki transporti sifatida asosan ot-arava (faetonlar) saqlanib qolgan bo'lsa-da, ayniqsa Toshkentda tramvay harakatini qayta tiklash va kengaytirish ishlari loyihalashtirila boshlandi.

1924-1930-yillar O'zbekiston SSRda shahar xo'jaligini tiklashning eng mas'uliyatli va murakkab boshlang'ich bosqichi bo'ldi. Milliy-davlat chegaralanishidan keyin yuzaga kelgan yangi ma'muriy tuzilma sharoitida respublika shaharlarini obodonlashtirish, uy-joy muammosini yumshatish va

kommunal xizmatlarni yo'lga qo'yish bo'yicha ulkan ishlar boshlandi. Moddiy-texnik va moliyaviy qiyinchiliklarga qaramstrel, aynan shu yillarda keyingi o'n yilliklardagi keng ko'lamli urbanizatsiya va shahar infratuzilmasini rivojlantirish uchun huquqiy va tashkiliy poydevor yaratildi [4].

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi O'zbekistonning yangi tarixi markazi. O'zbekiston tarixi (1917-1991-yillar). - Toshkent: O'zbekiston, 2019.
2. Aminova R. X. O'zbekistonda sotsialistik qurilishning tajribalari. - Toshkent: Fan, 1968.
3. Rajabov Q. Turkistonda sovet hokimiyatining o'rnatilishi va uning oqibatlari. - Toshkent: Akademnashr, 2015.
4. O'zbekiston SSR Uy-joy kommunal xo'jaligi vazirligining yillik hisobotlari va arxiv hujjatlari. O'zbekiston Respublikasi Markaziy davlat arxivi, FR-2182-jamg'arma, 5-ro'yxat, 112-yig'majild.